

Theologiam in seminario Rothomagensi longo tempore professus est, ac theologicum opus Rotomagi nomine inscriptum, pro majori quibus constat tractatum parte una cum D. Baston lucubravit. Porro, quod ex ipsis laudato mox opere desumptum infra veniet, hand sine labore aliquo multis alii sive à Stattlero, sive à Duvalio præsertim mutatis intermixtum ordinavimus, ex quibus omnibus unum quoddam uno quasi tenore coherens opus conflavimus, quo sacrorum Codicum auctoritas præclarè asserta vindicataque demonstrabitur.

STATTLERİ VITA.

STATTLER (Benedictus), à Societate Jesu, floruit in Germania versus medium seculum decimum octavum. Cum occasione Constitutionis ejusdem Benedicti XIV multe in eum criminationes orierint, ad pontificem scripti literas tuendi honoris et solatii causâ; Benedictus in sua responsione, ad eum data terita martyri die 1755, que plena est apostolica benignitas, quanti eum fecerit ipse satis testatur: eum scilicet hortatur ad pergeundam, sicut faciebat, religiosae vitæ conversatione, optimisque studiis ac laboribus de christianâ republicâ bene mereri. Ita enim fuit, adjicetur, ut quam apud augos rerum astimatores acquisisti, doctrinæ ac probitati laudem, constanter taurari, nostrumque magis demerari præsidium. (Extat integra haec epistola apud Zallinger, Institutiones juris nat. lib. 1, c. 15, § 108.)

Supressa Societas Jesu sub Clemente XIV, anno 1773, Stattler in Bavaria remansit, et multos per annos lectiones philosophicas primum, deinde theologicas dedit in celebre academiâ Ingolstadiensi, in qua gessit munus procancellarii ac professoris ordinarii. Suas philosophicas disputationes vulgavit anno 1771, sub eo titulo: *Philosophia methodo scientiæ propriâ explicata* (Augusto-Vindelicarum, 8 vol. in-8°). Deinde inde fesso labore incubuit studio theologicis quum dogmaticam appellant, et multos tractatus ordine successivo in lucem edidit; precepsis indicasse sufficiat.... *Demonstratio Evangelica*, 1 vol. in-8°; in ea inconcussa ostenduntur fundamenta quibus iniunxit religio christiana, adversus Deistas et omnes sconi ultimi pseudophilosophos; haec Demonstrationem in compendium redigit Michael Sailer, qui fuit Stattler discipulus. — *Demonstratio Catholica* libro precedenti serie ideam subiungitur; prodit anno 1780, 4 vol. in-8°; in eâ auctor expendit quodnam sit genuinum systema Ecclesie sub ratione societatis considerata. — Post editum sistema hierarchie prodit liber de *Loci theologicis*, 1 vol. in-8°. Hi loci theologici complectuntur corollaria principiorum quae in Demonstratione catholica posita erant, et viam parant ad tractatus specialis. — Tandem typis impressa est *Theologia christiana theotica*, 5 vol. in-8°. In suis operibus Stattler summam venerationem profiter erga sanctam Sedem, cuius extinxias prærogativas propugnat contra novatores; dum ea conscriberet, uanu ipsi labor erat, nimisrum provocare unionem religiosi in Germania, adductis novatoribus ad pristinam fidem et ad obsequium erga romanam Ecclesiam, ut ipse protestatur in epistola ad duos electorem Bavariae, que extat in ipso limine *tractatus de Sacramentis*. Attamen, quantumvis solam veritatem sincero animo prosequetur, non dissimulandum illum aliquando lapsum esse, contra intentum, in quadam opinione pauli libiores et reprehensione digna circa puncta difficulta; id est sacra Congregatio nonnullos illius libros catalogo *Indicis* inscribendos censuit, non quidem ut errore vitiatos, vel ad erronea systemata tuerda scriptos, verum ut quadam complectentes assertions minùs accuratas, et quibus aliis posset. Haec sacra Congregatio imprimit notarium librum de *Loci theologicis*, decreto 10 juli anni 1797. Obstat obsequium suum quo veneramus decreta hujuscem Congregationis, quominus librum in quo assertions reprehensiones reperitur, in lucem ederemus; verum cum multa theologia utilissima etiam complectatur, hoc nobis licet existimavimus, quedam ex his Loci theologicis deponere, que ad nostrum institutum referuntur, et sunt ab omni suspicione erroris prorsus immunita, et theologorum sanioris note placitis ex omni parte consona.

DE AUCTORITATE SCRIPTURÆ SACRÆ.

Muta iam protulimus, præsertim in primâ hujuscem teuchum deuentum erit, que planè sufficient ad vincere introductionis partem, aut proferentur cum ad Pentateucham summandam auctoritatem Scripturarum erga

15 CAP. I. DE AUTHENTICITATE, INTEGRITATE ET VERACITATE LIBRORUM VET. TEST. 14

omnes homines: attamen cum tanti momenti ac adeo fundamentalis sit dogma existentie et auctoritatis harum Scripturarum, opportunum fore duximus, ac junioribus præseruit clericis theologie studio addicatis, si speciale dissertationem præcedentibus addiderimus desumptam ex eruditis auctoribus (1).

Auctoritas de quâ in presenti agitur, sumitor pro dignitate, et, ut ita dicam, exigentia fidei, et significat virtutem et potentiam sermonis alocujus, ad capiendum intellectum, ita ut prebeat assensum iis que proponuntur. Auctoritas alia est verbi humani, propter testimonium hominum veridicorum; alia verbi divini, propter testimonium Dei revelantium: porro, ut ait S. Joan. (1 Ep. 1. 9) Si testimonium hominum et cipit, testimonium Dei majus est... Haec auctoritas prolabanda occurrit, 1^a adversus ethnicos et incredulos, qui profanas habent nostras Scripturas veluti librum qualcumque labore humano exaratum; 2^a vel adversus Iudeos, qui respunt novum Testamentum ac divinam revelationem in eo consignantem; 3^a vel adversus Christianos, quorum quidam fuere in ter novatores merito reputati, qui docuerunt scriptores canonicos in rebus levioribus fidem ac mores spectantes sibi fuisse derelictos errorique obnoxios: ita olim heretici à sancto Hieronymo confutati (2); et proximis temporibus, Erasmus, Episcopus, Grotius, monnikulus Batavi, et quidam bohemiani protestantes, qui libris sacris divinam auctoritatem hoc sensu attribuunt, quidam in illis nonnullis veritates divine continentur. Num vero haec veritates revelatae divina etiam auctoritate libris sacris mandata sint, non curant. Pro conditione hostium diversa adhibenda sunt arna.

Si adducendas sit ethnicus vel incredulus ad admittendas Scripturas sacras, et assensum dandum his que in illis libris continentur, tria accurate praestanda videntur: 1^a ostendendum est libros, quos Judei et Christiani sacros esse dicunt, vere esse genuinos, id est, temporum, locorum et personarum quibus tribuantur; nec esse suppositos, id est, non fuisse prepostere confitos et dolosè adiumentos novissimis temporibus; 2^a libros illos non fuisse corruptos et mutatos *substantialiter*, sive quod veritatem historie, sive quod notitiam mysteriorum, sive quod traditionem legum et preceptorum; 3^a libros illos in omnibus esse veraces, nihil falsi continente, saltem in lis quibus pendet veritas religionis.

Si cum Judeo disputandum sit, supposita auctoritate veteris Testamenti, quod admittit, probanda erit auctoritas novi Testamenti. Hoc autem fieri ostendendo scriptores novi Testamenti summè verides fuisse, nec deceptos, nec deceptores; umd coacti ipsa veritate agnoscerre debebunt figuræ omnes in veteri Testa-

(1) Duvoisir, *de verâ Religione*; Baston, *de verâ Religione*, in Theologia Rothomagensi; Stattler, *de Loci theologicis*; Theologus Wirsburgensis, *de Scriptura sacra*, seu Kilber, S. J.

(2) Hieronymus, in proemio super Epistolam ad Philemonem, t. 4, p. 441, ed. B.

mento descriptas, in novo adimplatas fuisse, eo ipso modo quo describuntur in libris novi Testamenti; prophetas omnes perfectum habuisse eventum; omnia tandem quâ præcisâ ratione contigisse in novo Testamento, quâ in veteri fuerant prænuntiata series.

Tandem si cum Christiano agatur, nubes traditionis Patrum et iudicium Ecclesie, Scriptura sacra pondus et auctoritatem palam manifestabunt; Christianis enim, nihil validius et efficacius, dubius illis veritatis divince fontibus, proferri potest. Traditio Patrum purissimus est canalis per quem ad nos usque immutata pervenit veritas à Deo tralita: Ecclesia autem est supremus iudex controversiarum, que circa mores et fidem oriri possunt inter Christianos. Ex his concludentes libros integros Scripturarum cum omnibus suis partibus prou in Ecclesiâ Christi catholicae legi conservare, pro sacris esse habendos ac divinos, id est Deo ipso auctore ac inspirante à scriptoribus sacris fuisse conscriptos... Haec etiam non conductent ad dependendam controversiam inter ipsos doctores catholicos exortam de ratione et extensione inspirationis.

Tris igitur erunt capita hujus dissertationis: 1^a de authenticitate, integritate et veritate librorum veteris Foderis; 2^a de authenticitate, integritate et veritate librorum novi Foderis; 3^a de divinitate seu divina inspiratione horum omnium monumentorum tum veteris tum novi Foderis.

ARTICULUS PRIMUS.

DE AUTHENTICITATE, INTEGRITATE ET VERACITATE LIBRORUM VETERIS TESTAMENTI.

Dicimus seorsim de Pentateuchi et de ceteris libris sacris Pentateuchi posterioribus.

ARTICULUS PRIMUS.

De authenticitate Pentateuchi.

Liber ille authenticus dicitur qui ab eo auctore, eaque aetate scriptus est cui vulgo tribuitur, et cuius nomen præ se fert: contrâ spuriis et suppositis dicitur liber sub antiqui alicuius auctoris nomine recentiori manu editus. Liber authenticus non continuo verax habendus est, et vicissim liber verax esse potest, quin authenticus sit. Ex dicendi tamen constabilis Pentateuchi veritatem magnâ ex parte pendere ex illis authenticis.

Unanimis semper fuit Judeorum et Christianorum sententia Pentateuchi auctorem esse Mosem, qui circa annum ante æram vulgarem 1500 Hebraeorum gentes dedit. Primi omnium constantem hanc traditionem aperte impugnaverunt Hobbeus et Spinoza, à quorum opinione non multum recedit Isaæ Peyerius, qui in *Systemate theologicô ex Praedamnitariâ hypothesis* contendit perisse libros in quibus res Hebraeorum fusiōne calamo descriperat Moses; eos verò, quos eius nomine insignitos habemus, non esse nisi fragmenta et brevia opus Mosaicī. Inventas ab iis scriptoribus difficultates studiosissime collegit, amplificavit, caque stylis elegantia et facilitate quâ nemini

secundus erat, ornavit Voltaire, *Traité de la Tolérance, Philosophie de l'Histoire, Dictionnaire Philosophique, Questions sur l'Encyclopédie, la Bible expliquée, etc.*

Singularem et relate mox opinioni cognatam sententiam amplexus est Richardus Simon in *Historia critica veteris Testamenti*. Videbat existimat Mosen commentatora de rebus suo tempore gestis scripsisse, vel describi curvisse, et instituisse in Hebreorum republica ordinem virorum qui Seribarum munere fungentur, quicque res gestas in commentatoria publica referant; hanc vero Scripturam quo nunc extat collectionem, non contineat ipsa genuina scripta aetate Mosis edita, verum breviarium quoddam et epitomum esse tabularum publicarum post capitulatum Babylonicum adnotatum et publicè confirmatum auctoritate. Hanc Richardi Simon conjectationem redarguit Joannes Clericus, libro cui titulus: *Sentiments de quelques Théologiens de Hollande*: ast aliam ipse proponit non minus temerariam, quia nimis sit à sacerdote quodam Israelitico quem regnante Josue ad novo Palestinae incolas missum esse existimat, Pentateuchum scriptum, et deinceps ab Jerosolymitanis doctoribus recognitum et probatum fuisse. Ab ea tamen opinione discessit vir doctissimus: quippe dissertatione III in Genesim, Pentateuchum à Mose conscriptum fuisse gravissimus argumentum conficit.

Proposito. — *Pentateuchus coevar est reipublicae Hebreorum, genuinumque Mosis opus.*

Probatur tunc perpetuā et publicā Iudeorum fide, tunc exoticorum auctorum testimonios, tunc charactera antiquitatis in Pentateuchō conspicuis, tunc demique ex manifesta sententiae adversariorum vanitate et repugnūtia.

Argumentum primum, *ex perpetua et publica Iudeorum fide*. Vel nunquam constare potest de libri cuiuscumque auctore, vel liber illa habendum est veluti authenticum, quem natus integra ad certum nominatumque auctorem refert traditione universalis haud interrupta, queque in ipsa aetate originem habeat; maximē si is qui libri scriptor dicitur, celeberrimus olim et equalibus suis notissimus esse debuerit; liber vero ipsis generis sit, qui omni religione et politice apud eam nationem recepte fundamenta contineat, ac præterea omni aetate publicus ac vulgarissimus fuerit.

Aqui 4^a certum est Mosem fuisse virum apud Iudeos celebratissimum, quandoquidem Iudei illum veluti legatorum, reisque sua tunc sacre, tunc politica fundatore agnoscunt, semperque agnoverunt. Certum est etiam Pentateuchum à Iudeis semper habitum fuisse veluti librum maximū momenti, ex quo ritus omnes religiosi, iudiciorum cibivum forma, diversarum familiarium jura et hereditates, gentis universe monumenta penderē intelligerentur. Neque dubitari potest quin omni aetate publicus atque apud Iudeos vulgarissimus fuerit Pentateuchus. Præcipius illius partes auctor ipse cum populo universo recitatasse dicitur. Exodi XXIV, 7, et alibi. Deuteronomii XXXI, 9, lex traditur *sacerdotibus... et cunctis*

senioribus Israel. Ibid. 12, jubetur legem coram universo populo singulis septenniis recitari. Ejusdem libri XVII, 18, regibus precipiunt ut describant sibi Deuteronomium legis, accipientes exemplar à sacerdotibus, et habeant secum, legantque ilium omnius diebus vita sua. Ex quibus patet Pentateuchi auctorem, quicunque ille sit, institutis ac legibus evasisse ne apud Judæos memoria librilli unquam obliteraretur.

2^a Universa Iudeorum natio Pentateuchum ad Mosem refert traditione constanti, nunquam interrupta et Mosis ipsius aetati coevari. Etenim 1^a viget nomen in Iudeorum animis persuasum illa, neque ullo argumento probabili ostendere possunt adversarii eam aliquando post Mosis tempora invaluisse. Ergo iure, ut dicam, prescriptio, Mosi ipsi aquilis existimanda est. Si enim à Mosis temporibus et ex rei competenti veritate fluerit, necessis est illam esse etiam in apud Judeos universalis; sin autem Mosis temporibus recentior, difficile admodum est, ne plus dicam, verisimiliter illius originem assignare. 3^a Iudei continuare habent librum sacrorum successionem ab ipsa Mosis aetate, ad annum circiter ante Christum natum 450 productam: eo quippe tempore floruit Malachias, prophetarum ultimus. Atqui auctores illi omnes supponunt librum aliquem à Mose conscriptum fuisse, neque liber ille, quem Mosis tribuit, alias esse potest quām Pentateuchus noster. Prohbona est utramque pars minoris propositionis.

Prima quidem innumeris testimoniis demonstratur, quia pro variis historiae Iudeorum periodis, inverso tempore ordine referuntur. Igitur Malachias propheticam suam concludit iis verbis: *Memento legis Moysi scribi me, quoniam mandavi ei in Horæ ad omneum Israel, præcepta et iudicia. Nehemias Malachiae equalis, libri Cognominis cap. I, Deum illis verbis deprecatur: Memento verbi tu quod mandasti Moysi seruo tuo, dicens: Cùm transgressi fueritis, ego dispersum vos in populos, etc.; quo in loco manifeste respiciet Nehemias ad ea quæ Deuter. XXVIII et XXX predicuntur. Nehemias iterum XIII hac leguntur: In die autem illo lectum est in volumine Moysi, audiente populo, et inventum est scriptum in eo, quid non debeant introire Ammonites et Moabites in Ecclesiasticus Dei usque in aeternum, et quid non occurserint filii Israel cum pane et aqua, et conducerent adversum eos Balaam ad maledicendum eis, etc. Lex et Deuteronomi est Cap. XXIII: factum vero Balaam refertur Numer. Capp. XXII et XXIII.*

Baruch et Daniel, qui tempore captivitatis Babylonica floruerunt, Mosis legibus ac eis datae disensis verbis meminerunt. Hic Cap. IX, ille Cap. II, Tobiae VII citatur lex ē Numer. XXVI petita, IV Reg. XIV Amarias filios eorum qui patrem suum interfecerunt, non occidit, *juxta quod scriptum est in libro legis Moysi: lex autem ad quam respiciunt extat Deuter. XXIV, II Paralipom. XVII, regnante Josaphat, mituntur sacerdotes et Levitæ, docebantque populum in Iudea habentes librum legis Domini. III Reg. II, David moriens Salomonem horatur ut sedulò observet quacunque scripta sunt in lege Moysi. In libris Iudicium et Josue*

lex eadem sep̄ memoratur. Denique ex pluribus ipsiusmet Pentateuchi locis, manifestum est liber aliquem à Mose exaratum fuisse, in quo disciplina omnis Iudeorum religiosa et civilis continebatur.

At non minùs certò constat quod etiam addidimus, librum hunc toties laudatum veluti Mosis opus, alium non esse quām Pentateuchum ipsum quem legimus. Enimvero quisnam alius sit, nec dicitur, nec verò dici potest. Neque sane suspicari fas est perisse genuinum Mosis scriptum, atque ejus in locum subrogatum ac receptum fuisse librum aliquem recentiori manu consarcinatum. Olstat quippe non illa suspicio admittatur, tñm hypotheseis illius repugnantia de qua postea dicturi sumus, tñm continua et nunquam interclusa testimoniorum series, quibus liber à Mose conscriptus commendatur. Praeterea in reliquo Iudeorum libris non injictr libri à Mose exarati nuda commemoratio, sed etiam facta plurima aut leges referuntur que in Pentateuchi etiammin extant, nihilque ex libro Mosi attributo laudatur, quod in Pentateuchō non extet. Porro illi libri tam saep̄ apud Scriptores judaos citati cum Pentateuchi nostro consensio, lucentissime probat librum hunc ab ipso Pentateuco diversum non esse. Insuper varie Pentateuchi partes omnino similes sunt libris quos Moses in Exodo, Numeris et Deuteronomio conscriptis dicitur. Etenim libri illi complectebantur itinera, catastrophes, bella populi Israelitici, legesque nascenti Israhelitarum reipublicæ datas, quibus referendis propter Pentateuchi precipua insimuntur. Denique variis Iudeorum ritus, mores, et constitutus quales in omnibus Scriptura locis describuntur, ita consonant eis quae prescribit Pentateuchus noster, ut manifestum sit, hoc omnia ex libro illo expressa fuisse, ac proinde ab eo conscriptum fuisse Pentateuchum, à quo leges suas Judeos accepisse constat.

— Argumentum secundum, *ex testimoniis Exoticorum. Sententia quam defendimus non est Iudeorum duntaxat, sed etiam Exoticorum omnium quibus Moses et Iudei non omnino incogniti fuerunt. Illustrissimus Huetius Demonstr. Evangel. Propositione IV, cap. 2, quām plurimos auctores enumerat qui Moses etiamnisi veluti Iudeorum doctoris et legislatoris. Verum, ut dicamus quod res est, conjectationibus nimis indulget credulissimus Presul, cum illis auctoriis accenset Homerum, Hesiodum, Thalestem, Solonem, Pythagoram aliquos veteris philosophie parentes; eo quid illi nonnulla reliquerunt quae cum Pentateuchi doctrina consanguinitatem aliquam habere videantur. Quamvis enim fieri fortassis potuerit, ut vetustissimi illi Scriptores in legum Mosiacarum codicem inciderint, nonnullaque ex illis fontibus hausta suas in scholas derivavissent, ut Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Eusebius et plerique veterum existimaverunt; id tamen reipsa factum fuisse nullā sat firmā ratione adversi incredulos ostendi potest. Multo minus verisimilis est alia ejusdem assertio, quā contentat universam propromodum Etinicum theologiam, ex Mose Mosisve actis aut scriptis manavisse, ita ut*

Tatius et Adonis Phenicum dii, Mercurius, Osiris, Apis, Serapis, Anubis Ægyptiorum, Zoroaster Persarum, Grecorum Apollo, Priapus, Esculapius, Prometheus, Minos, Æacus, etc., verbo dicam, popularum omnium etiam Americanorum dii authores veteribus fabulis celebrati, sint ipsenit Moses diversa ubique larvæ personatus, ubique tamen certis indicis intonsendus. Missis itaque doctis illis somniis (1) quibus in religiosis defensionis nihil loci esse debet, illi solummodo testimonia utemur que sunt extra omnem controversie aleam posita.

Eiusmodi est 1^a testimonium gentis Samaritanæ. Videbat Samarite ab Esdras temporibus qui eos sacros et inflames esse jussit, perpetuas et capiteles cum Iudeis iniuriantes exercerent, ita ut populo utili nullus amor nec fœderia fuerint, sed impotabile odium quod etiammin perseverat. Idem tamen Samarite Pentateuchi codicem asservant peculiaribus litteris, qui sunt antiqui Hebreworum characteres, exaratum, et nihil, vel certè quām minimū, à Iudeorum Pentateuco dissidentem, eumque veluti ipsissimum Mosis opus, et totius religionis sue fundamenta, rejecit aliis veteris Testamenti libris, venerantur. De Samaritarum origine ac presenti conditione, atque auctoritate Pentateuchi Samaritanit consuli potest liber inscriptus: *Nouveaux Éclaircissements sur le Pentateuch des Samaritains, ubi uno è congregazione Beneficiaria Sancti Mauri. Paris, 1760.*

2^a Pentateuchi antiquitatem, Moseque illius parentem agnoscent Scriptores vetustissimi Manethon Ægyptius, Philocorus Atheniensis, Eupolemus, Apollonius Molonius, Alexander Polyhistor, etc., quorum quidem opera jam non existant, sed existabant aetate Josephi, Clementis Alexandrineti et Eusebii, qui plurima ex iis testimonia describunt, ut efficiente Iudeorum leges Grecorum legibus ac disciplinis multo antiquiores esse.

Inter scriptores quorum opera ad nos venerant, Mosis meminit Diodorus Siculus, qui libro *I Historiarum*, Mosem recentet inter eos legumlatores qui leges suis divinitus sibi traditas fuisse affirmaverunt. Insigne aliud Diodori testimonium ex libro XL descriptis Photius, ubi de Mose plurima refert Diodorus, partim vera, partim falsa pro more Grecorum, qui Iudeorum historiam nemini leviter admodum attigerunt. Mosis meminat Trogus Pompeius, ut patet ex Justino qui universa Trogi historiam contraxit, ac de Iudeis ita loquitur, ut quāmis narrationi sue fabulas et errores gravissimos admiscat, consentanei tamen Hebreworum gentem legibus à Mose dati temperatam fuisse. Meminit Strabo qui scribit: *Mosem exossum profanos Ægyptiorum mores, collecta ingenti pitorum hominum multitudine, concessisse in Iudeam, ibique fixis sedibus, et sanctis Dei colendi ritibus institutis, abjectaque potissimum et ejusratio idolorum cultu, non tam vi et armis, quām pietate imperium confirmavisse. Meminit Juvenalis Sat. XIV:*

(1) Auctoris ista sententia nimis severior. Nam ex recenti doctrinā constat multa falsarum religionum dogmata ex corruptè traditionis Mosaicæ derivari.

(EDITORES.)

*Judaeum ediscunt, et servant, et metunt ius
Tradidit arcano quodcumque volumine Moses.*

Denique Mosis tanquam legum Judaicarum auctoris mentionerunt Calenus, Tacitus, Apuleius, ac presertim Longinus de Subst. genere dicendi, sect. VII, qui ait *Judaorum legislatorem virum fuisse non vulgarem, quandoquidem numinis potentiam pro dignitate notam fecit, declaravisse in proximis legum suarum scriptis: Dixit Deus, fiat lux, et facta est, fiat terra, et facta est.*

Argumentum tertium, ex antiquitatibus characteribus in Pentateuco conspicuis. Ipsomet Pentateuchus antiquitatibus suam testatur: in eo quippe nihil deprenditur quod non redolent atatem quia conscriptus fuisse existimatur. Hanc sapient facta in Genesi relatam; leges, ceremonias, mores, consuetudines, res gestae quo argumenta sunt quatuor posteriorum librorum; denique styli color, et orationis genus.

Et 4^a quidem mundi creationem, humani generum, genitum vetustissimorum origines, imperiorum omnium incububula, urbium exordia, regionum situs ita describit liber Genesios, ut non modo probatissimum veteris historie monumentis non contradicat, sed potius vel ab illis confirmatione sepius accipiat, vel iis magnam lucem afferat que scriptores antiquissimi confusus et obscurè tridicerant, prout videri potest tum in operibus viri eruditissimi Samuelis Bocharti, tum apud anchores Anglos *Historie universe*, tum in *Historia Mundi* Samuels Shuckfordi. Jam vero minime credibile est recentiorum Scriptorum de rebus adeo remota ita scribere posuisse, ut nihil dicere quod non vel secum, vel cum aliis historie monumentis pugnaret. Non desunt profecto exempla falsariorum, qui scriptis recentibus antiquitatis colorum et rugas inducere tentaverunt: at iis seruis oculis vultum retexti arc critici, quia quod magis suam in Genesios librum censuram exercit, eò eruditissimum omnium iudicio major in loco antiquitatem illius collocavit. Facta vero que in quatuor aliis Pentateuchi libris narrantur, non videntur alio tempore scribi posuisse, quam quod contigerunt. Omnia enim ita accurate, ita minutatim deserventur, tanta est, tamque sollicita in referendis designatio varii Israëlitarum castrationibus, in texendis familiarium genealogias, in enumerandis omnibus que vel ad fabricam tabernaculi, vel ad vestes pontificias et ritus sacrificiorum pertinet, aliquis ejusmodi rebus auctoris diligenter, ut dubitari minimè possit, cum vel interfuisse, vel etiam praefuisse in omnibus que describit. Singula tam accurate persequi intellec non fuit, cum res ipse gererant, tum ne Israëlite superstities obliviscerentur eorum quæ diuturne peregrinationis spatio contigerant; tum ut eorum posteri factorum suis omnibus circumstantiis vestitorum veritatem faciliter ac certius percipere posset; tum presertim quia ubi nota institutur religio multiplici rito omnia, necesse est describi ceremonias, factaque omnia que cum illius institutione conjuncta sunt, posteriorisque exemplo et argumento esse debent. At si multò post Mosis zetatem,

et vigente iam religione Judaica scriptus fuit Pentateucus, nulla ratio appetat cur auctor tot exiguae rerum circumstantias, nec jucundas legentibus, nec operis scopo inservientes, tam diligenter commemoraverit. Uno verbo, qui libros Exodi, Levitici, Numerorum et Deuteronomii attente perlegit, est statim intelliget, eos similliores esse operi extemporaneo quod auctor singuli diebus quibus res accidabant, et prout sese dabant occasio, rapim confevit, quām historie diligent et continuo studio elaborate: Conferatur Pentateuchus cum *Antiquitatibus Judæis* à Josepho scriptis, et statim comprehendetur quantum discrimen interist inter annales et veluti diarium ab oculo testa exaratum, et historiam ex collectis antiquis monumentis artificiosè compositam.

2^a Leges ritusque religionis, eodem tempore quo prescripserunt, litteris etiam mandati fuere. Neque enim fieri poterat leges ceremoniasq; adeo multiplices et arbitrarioris ab Israëliis cognoscere et observari, nisi libro complexus eas fuisse legislator. Jam vero dubium non est quin Leviticus et Deuteronomium sint libri illi in quibus conscripte primi sunt furentur *Judaicæ leges*: tum quia nullus alter existit, aut etiam aliquando extitisse probari potest codex legum *Judaicæ*; tum quia in illis libris leges non certo quotidianus ordiné, aut sub certis capitibus referuntur, sed factis permixte, et prout variis temporibus et in variis regionibus adjiciatae fuerint; quo sani scribendi generi confuso et perturbato usus non fuisse auctor, qui datas majoribus suis leges referre et in unum corpus redigere voluisse.

3^a Ille consuetudines, iisque mores in Pentateuco describentur, qui antiquis luce temporibus mirum in modum congruent. Que referuntur de Patriarcharum simplici ac nobili vita ratione, de convivis aqua dampibus, de mulierum in vita domesticâ officiis, de funeribus et sepulture ritibus, de anni atque mensuram divisione, de monumentis erectis et nominibus impositis in eventuum memoriam, de armis et universi belli apparatu, de altaribus, sacrificiis, aliquis ritibus sacris: hoc omnia eos primorum hominum mores exhibent, quorum vestigia supersunt in scriptis Homeri, Hesiodi aliorumque vetustissimorum auctorum, prout observarunt Jacquelot, *Dissertationes sur l'Existence de Dieu, Fleur, Mœurs des Israélites*, Goguet, *Origine des Lois, des Sciences et des Arts*. Sit etiam quod in Pentateuco narratur de Ægypto et illius genti opibus, potentia et consuetudinibus ex Herodoto, Diodoro Siculo ceterisque rerum veterum scriptoribus confirmantur. Jam vero remotissima antiquitas indebet et vultum non solum imitari tam perfectè atque ad verum exprimere non potuisse recentis aliquis scriptor, sed prout dubio plurima ex zetatis suis moribus in hanc primorum hominum historiam inconsultè transalisset, ex quibus artis critice consulti fraudem aliquando detexissent.

4^a Ipsilon dicendi genus et styli color multa habent notas antiquissimæ illius zetatis. Nam multæ formæ loueniendi novæ duas usurparunt scriptores sub Davide

et Salomone, queque occurunt in posterioribus *Judaicis* libris, nusquam in Pentateuco reperuntur. Verbi gratia, *Schîn* prefixum, uti animadvertisse Ladocat, *Grom. Hébreus*, nusquam adhuc auctor Pentateuchi, licet eo sapè et eleganter usi fuerint ceteri Hebrei lingue scriptores. In Pentateuco non distinguuntur menses nisi solo ordine, ita ut dicantur primus, secundus, tertius, etc., at in libro Regum aliasque posterioribus libris singuli menses proprio nomine appellantur: porro menses ordine suo distincti prius designatos fuisse, quam propriis nominibus manifestum est. Est etiam aliud antiquitas indicium positum in eo quod nec Pentateuchus, nec varie illius partes propria nomina habeant in Hebreo exemplari. Tituli enim singulis Pentateuchi libris nunc præfixi, *Genes. Exodus. Leviticus. Numeri. Deuteronomium*, vocabula græca sunt, quibus præcipuarum Pentateuchi partium argumenta designantur. At Judei Pentateuchum universum veluti librum unicum spectant, quem nomine *Thora* seu legis appellant, diversaque illius partes designant primo unusquisque libri vocabulo: sic *Genes* appellant *Bereshith*, id est, in principio, *Exodus* *Vella sannah*, id est, *hæc sunt nomina*, etc.; quod sane argumentum est Pentateuchum eo tempore scriptum fuisse, enim nullus apud Hebrewos liber esset: id est quippe libri omnes titulus insigniorum, ut propria appellatione ab aliis libris discerni possunt. Denique Pentateuchi auctor non semel dicitur se esse *hunc ipsum Mosen*, cuius historia in maxima operi parte desribitur. Vide in primis *Exod. 17, 14. Num. 25, 3. Deuter. 31, 9, 24*, etc. Nec movere quemquam debet quod se ipso loquens tertia persona utatur, id enim familiare est optimis scriptoribus Xemophoni, Cesari, Josephi, Petri, et alii.

Argumentum quartum, ex inanis sententie adversariorum vanitate et repugnantia. Adversariorum sententia est, vel nullum a Mose libro conscriptum fuisse, vel perisse olim genuinum Mosis opus, et Pentateuchum hodiernum multò post Mosis zetatem sub illius nomine editum fuisse. Atqui nullum ex his tribus dicti potest.

1ª Dic non potest nullum a Mose libro scriptum fuisse. Quippe contrarium evincit non solum antiqua et universalis Judaismus persuasio, et eorum omnium auctoritas qui de Mose aut Judæis mentionem injecunt, sed ipsa etiam religiosis et politi apud Judæos recepta natura, quia ejusmodi est, ut sine legibus scriptis, neque instiuti, neque tandem vigore potuerint: eas vero leges Iudei ac hinc ab incubulis religiose sua usos esse constat, quia alius scriptoris existimandus est, nisi Moses reipublica Hebreorum fundator legumque judaicarum institutor?

2^a Dic non potest nullum a Mose libro scriptum fuisse, quia Samaritanus dicitur nonnulli Samaritanis, quos Esdras sibi suæ genti infestissimos reddididerat, nunquam a Judæis accepissent Pentateuchum quem vel Esdras, vel quisvis alius Judæus sub Mosis nomine subdere ausus fuisse. Profecto etiam ex externis argumentis deessent, decretorum est illud quod ex Samaritano codice petitur; præsentem si attendatur exemplar utrumque Hebreum et

Intererat certè sacerdotum et levitarum penitus nosse librum illum quo ordinis sui munia, iura et privilegia continebantur: intererat magistratum et principum quos ex eodem libro oportebat publici regimini judiciorumque rationem et formam repetero: intererat denique singularum tribum, familiarum et privatorum omnium, quibus Pentateuchi codices exhibebant genitilitate originis descriptionem, hereditatis domestica tabulas, vite instituende normam, foderis divini, ut cuipque persuasum erat, instrumenta. Porro librum aliquem tantum momenti oblivioni demandari ac penitus interire posse nemo sibi in animum induxit, et.

3ª Dic nequit Pentateuchum hodiernum multò post Mosis zetatem sub eius nomine editum fuisse. Quod ut manifestum sit, tempus omne quod à Mosis zetate usque ad aram Christianam effluxit certi intervallis distinguemus, ostendemusque nullam assignari posse temporis epocham, ad quam cum aliqui veri specie revertere prætusa illa Pentateuchi suppositione.

4^a Subjici non potuit Pentateuchus post annum antē zetam vulgarem 250: eo enim circiter tempore sacri Iudeorum libri, aut saicim Pentateuchus, quibus nunc existat, promovente Ptolomeo Philadelpho Egypti rege, in lingua græcam translati, atque ita publici apud exterias nationes juris facti sunt.

5^a Subjici non potuit post Esdræ obitum qui anni ante Christum 450 florebat: constat enim Judæos post instauratum sub Esdræ et Nehemiam republicam, religiosissimos legum surarum cultores sese exhibuisse, nihilque deinceps immutatum fuisse in iis que Esdras et Nehemias sanctorerant. Horum temporum historiam descriptam habemus, tum in *Machabeorum* libris, tum in *Antiquitatibus Josephi*, ex qua patet rem Iudeorum tum sacram, tum civilem ad normanum legum Mosaicarum semper administratum fuisse.

6^a Subjici Pentateuchus non potuit ipso Esdræ tempore, quod tamen post Spinossam dicere amant adversari: tum quia I Esdræ III dicuntur sacerdotes plurima fecisse, sicut scriptum est in lege Mosis viri Dei, priusquam Esdras ipse Jerosolymam revertentesur; tum quia Esdras nullib; Pentateuchi auctor dicitur, sed tantummodo seriba velox in lege Mosis quam Dominus Deus dedit Iacob; tum quia inter Judæos Esdræ æquales, non dearent quorum patres antē servitutis Babylonicae initium vixissent, quibus idecirè persuaderi minimè potuisset, extitisse antē Pentateuchum ex ejus prescripto omnia regenerunt, qui revera tamen non extitisset, sed post solutam captivitatem recenti calamo exaratus fuisse; tum quia pluribus Scriptura sacra testimoniis constat Judæos in Assyria libros, quibus lex sua et religio continebantur, secum asportavisse; tum denique et maximè quia Samaritanus, quos Esdras sibi suæ genti infestissimos reddididerat, nunquam a Judæis accepissent Pentateuchum quem vel Esdras, vel quisvis alius Judæus sub Mosis nomine subdere ausus fuisse. Profecto etiam ex externis argumentis deessent, decretorum

est illud quod ex Samaritano codice petitur; præsentem si attendatur exemplar utrumque Hebreum et

Samaritanum diversis characteribus exaratum esse. Ea quippe diversitas ex eo nata est quod Samarite litteras hebreicas veteres seu phoenicias retinuerint, quas Chaldaicis nuntiavat Esdras, quia istae elegantiores sunt, et Judæis, dñm in Assyriâ commemorarentur, familiares facte erant: quo solo evidenter probatur Pentateuchum Samaritanum esse Esdrâ antiquorem.

4° Subjici non potuit Pentateuchus post Salomonis ætatem, qui anno ante Christum 900 extremum diem obiit. Enimvero ab eo tempore, sub Roboamo videlicet Salomonis filio et successore, natio universa in duas partes scissa est, quarum altera legitimus obtinerat regibus avitam religionis formam retinuit, altera Jeroboam ejusque successoribus subita, superstitiosis impiosque vicinarium gentium ritus simulata est: ex qua duo nata sunt imperia, Jude scilicet et Israëlis, inter que graves inimicitia et bella ferme continua exarserunt. Jam vero nequam fieri potuit ut vel populus eterque ad Pentateuchum sub nomine Mosis confidens amicè conspiraverit, vel confectum a Judeis librum Israëlit, aut vicissim ab Israëlitis Judei recupererit. Igitur quoniam certissime constat Pentateuchum à Judæis et Israëlis pari exceptum fuisse reverentia, nullus dubitandi locus relinquit, quin festo illo schismate quod Salomonis mortem subsecutum est, antiquior sit Pentateuchus. Idque adeò certum est, ut alias Judeorum libros qui vel post illud schisma, vel etiam paulò ante illius initium scripti fuerant, Israëlite rejicerent, prout nos docet Samaritanus opinio, qui solo etiamnum Pentateuchu uterum.

5° Subjici non potuit Pentateuchus per illud temporis intervalum quod a Mosis obiit usque ad Salomonem effluxit: tunc quia quæ magis accedimus ad Mosis ætatem, eò difficulterem in dies factam fuisse prætempore illam Pentateuchi suppositionem perspicuum est; tunc quia libri Josue, Iudicum, Ruth et Samuelis, continuum temporum illorum historiam exhibent, qui docentem Judæos non aliam ea ætate religionis formam habuisse, quam quæ in Pentateuce describuntur, atque eos fortunatè vel secundâ, vel adversâ usos semper fuisse, prout legem à Mose datum servabant aut negligebant. Igitur in totâ Judæorum historiâ nullum est temporis punctum in quo cum aliquâ veri specie colloqui sequat, seu potius in quo non omnino impossibile fuerit illa Pentateuchi suppositionem quanquam aitquid fuisse contendunt increduli.

Ei certè, omittamus jam argumenta historica, remque ipsam diligenter consideremus. Si, quemadmodum fingunt adversari, Esdras, vel alius quis Pentateuchum sub emento Mosis nomine concirbere spargereque in vulgo, veluti antiquissimum religiois judæis monumentum, aggressus est, is operam moliebatur quâ nulla poterat esse difficilior. Etenim debuit ille non solumente Pentateuchum integrum confidere, sed etiam reliquias omnes veteris Testamenti libros, sive historicos, sive propheticos, quanquam idem in his omnibus libris quos complicitur Judæorum canon, vix illa est pagina que possit sepa-

rata à Pentateuchu consistere. Ubique Moses interpellatur; iex à Mose data ubique indigitatur: prodiga in Pentateuchu laudata ubique celebrantur: omnia deinceps in Pentateuchi historia, doctrina et preceptiobibus positâ sunt. Quis vero in animum sibi inducat ab uno homine, vel etiam à pluribus tot scripta ingenui et stylì varietate distincta, subito et codem tempore fuisse conficta (1)?

Objicte 1° cum Spinosâ et Voltaire. Libri illi scribi à Mose non poterunt in quibus plurima occurruunt locorum nomina post Mosis tempora isdem locis inscripta; plura etiam historica facta Mosis ex recentiora; quorum auctor satis clare significat se vixisse in terra Chanaan, quoniam nunquam ingressus est Hebrei. Atque etiam post obitum Mosis mamma comedenter filii Israel, et non nisi post circumlocutionem celebrat in Galgalia tempore Josue, terra frugibus uti experunt. Deuter. III. Og regis Basan ingens statura ex eius lecti fructi magnitudine à Pentateuchi auctore probatur: Monstratur, inquit, lectus ejus farreis qui est in Rabbath filiorum Ammon. Quo tempore gigantis illius lectus sic monstrabatur, jaduadum ipse procul dubio obcuruerat; sed Mosis coecus fuit rex illa Basan, omniesque Israëlite illum post victoriam prostratum viderant. Denique ejusdem libri capitulo ultimo referrunt Mosis obitus, sepultura, Hebreorum luctus, susceptaque à Josue reipublice administratio: que profecto Moses scribere non potuit.

2° Auctor Pentateuchi Deuter. I, sapere significat se in terra Chanaan versatum fuisse cùm opus suum scriberet: Mose vero in campestribus Moab trans Jordancem populum allocutum fuisse constat. Hec sunt, inquit, verba que locutus est Myses ad omnem Israel trans Jordanem, in soliditate campestri. Ex quibus omnibus conici posse videtur Mose non esse Pentateuchi auctorem.

3° Resp. 1°: Nego majorem propositionem, videlicet libros illos scribi à Mose non potuisse in quibus, etc. Si enim nomina quadam Mose incognita aut facta nonnulla ipsius ætati posteriora in Pentateuche deprehendantur, hinc sequitur solumente mutata fuisse vetera locorum nomina quæ obsoleverant, et narrationi Mosaicæ, quæ plenior ac perfectior esset, facta hec ducunt inserta fuisse. Forte etiam id originem duxit ab annotationibus quæ ex libri margine in ipsum contextum aliquando irrepererunt. Ceterum ex ipsa objectione, patet mutationes illas ad ipsam libri substantiam minime pertinere. Quid enimverò libris Mosaicis additum est? Num aliquis lex aut constitutio nova? an ritus aliquis? an dogma? an miraculum, aut prophetia aliqua? Nequam, tali mutationis nullum deprehendunt vestigium. Quid igitur? Urbium nominibus jam exoletis recentiora nomina substituti sunt: quedam alia, per parentheses, recentiori manu ingratis lectoris addita: adjuncta est præterea Mosis mortis narratio, ut in eodem volumine haberentur quæcumque ad illius historiam pertincentia. Num idcirco convellitur Pentateuchi authenticitas tot evidentissimis rationibus confirmata? Quin inod prætusa hæc novitatis indicia omnem suppositionis et impostura suspicionem removere potius videantur. Oui enim Pentateuchum

(1) Ceterum abs re non erit annotare ea quæ sequuntur. 1° Cùm authenticitas alia sit ratione auctoris, quælibet ab certum auctorem, alia ratione atatis, quæ ab certum tempore refertur; dicimus: Etiam si non demonstraret Pentateuchus auctore ipso Mose scriptus et vulgatus, certum tamen maneret illum non alia epocha, quam reipublica Hebreorum initio, prodire potuisse. — 2° Etiam si nequid Judæica gentis exordiis coevis demonstraret Pentateuchus; fatetur, nonum deficeret ex argumentis quæ facturum Mosaico-ram veritati probandum conductum: attamen ea veritas nihilominus foret extra omnem controversiam posita. Horum quippe factorum certitudo non solum pendet ex testimonio Mosis scripto, sed potissimum ex constanti Judæorum persuasione, ex monumentis publicis et ipsa reipublice constitutione, ut intrâ conficiemus: quæ quidam vim suam servant independenter ab authenticitate Pentateuchi. — Porro cùm dicimus, etiam non demonstraret, absit ut rem vel minimum suspicioris arbitremur; sed loquimus tantum argumentando ad hominem: eaque annotata volumen strictioris methodi causâ: aliquid intelligent adversari, si quædam immoratu questionib[us] quas ipsi difficultatibus implacare amant, id à nobis gratitudo prorsus et ad juris abundantiam fieri, ne forte corrum assultus vereri videatur. Baston, de vera Religione, t. I, part. 4, cap. 4.

regem habentem Israelite; deinde undecim numerantur deinceps qui Idumeis praefuerunt ad illud usque tempus procul dubio, quo Idumeam universam dictio sue subiecit David. Nam Idumei duces non habuérer nisi post mortuum Mose, et etiam ante habuissent multo pauciores numerari debentur a tempore Esai, usque ad Mosis ætatem. Præterea illa verba, antequam haberent regem filii Israel, satis indicant hoc scripta fuisse cùm jam regibus parentem Israëlite. Exodi XVI hac leguntur: *Fili Israel comedenter manna quadragesima annis, donec venerint in terram habitabilem: hoc cibo aliis sunt usquequo tangere fine terræ Chanaan.* Atqui etiam post obitum Mosis manna comedenter filii Israel, et non nisi post circumlocutionem celebrat in Galgalia tempore Josue, terra frugibus uti experunt. Deuter. III. Og regis Basan ingens statura ex eius lecti fructi magnitudine à Pentateuchi auctore probatur: *Monstratur, inquit, lectus ejus farreis qui est in Rabbath filiorum Ammon.* Quo tempore gigantis illius lectus sic monstrabatur, jaduadum ipse procul dubio obcuruerat; sed Mosis coecus fuit rex illa Basan, omniesque Israëlite illum post victoriam prostratum viderant. Denique ejusdem libri capitulo ultimo referrunt Mosis obitus, sepultura, Hebreorum luctus, susceptaque à Josue reipublice administratio: que profecto Moses scribere non potuit.

4° Mentionem habere potuit urbis *Ninive*, cùm iuxta Eusebium et Petavium, Ninus illius fundator Abrahamo equalis fuerit; et iuxta alios Nemrod sit illo ipso quem Historici profani Ninum appellaverent.

2° Nomen *Dan* vetustus Mose est; nam Mosis temporibus nomen *Jordan* erat impositum fluvio ad cuius ripas cum Israëlitis consedit: sed ex Josepho et S. Hieronymo discimus istud vocabulum *Jordan* confutatum esse ex duabus vocalibus *Jor* et *Dan* quibus duo fontes fluvii nuncupabantur. Hunc *Dan* fontem indicare potuit Moses, non urbem *Lais*, cui postea nomen suum imposuerunt Danite.

5° Falsum est civitatem illam quæ *Cariatharbe* votata olla fuerat, nomine *Hebron* donata fuisse ab Hebron, filio Caleb. Quippe sic appellata dicitur *Jose XI et XII*, prinsquam Caleb ipsam possideret. Multo verisimilius est Caleb tradidisse sibi urbis nomen uni è filiis suis imposuisse. Urbs Hebron antiquissima, primò dicta est *Cariatharbe*, et nomen Hebron accepit seni ante Mose, seu illius ætate.

4° Parenthesis istius, *Chanaeum tunc erat in terra*, sensus est Chanaeum jam tunc fuisse in illâ terra. *Tunc, gallicè des lors, déjâ, non verò alors, encore.* Nec sine causa notavit Moses Chanaeum idem terram jam tunc invasisse Chanaeos, ante Abramum adventum. Id enim lectio fugere poterat, cùm pauci effusissent anni inter Chanaeorum et Abramini in illam regionem adventum.

5° Qui Genes. XXXVI, numerantur reges et duces Idumeorum, ii omnes vel Mosis æquales fuero, vel ante Mose vivent. Nam intercalo ducentorum annorum qui ab Esai Idumeorum parente, usque ad Mosis ætatem elapsi sunt, octo certè reges impare poterunt, presertim si non iure hereditario principatum obtinuerint, sed ex diversis regionibus vel familiis oriundi, etate maturâ ad regnum assumerentur. Undecim vero duces, qui eodem loco recenserunt, non aliis post alium universis Idumeis praefuerunt, sed simul omnes variis provinciis praefuisse significatur his verbis: *Hæc nomina ducum Esai in cognationibus et locis et vocabulis suis*, et versus ultimo: *Huius habitantes in terra imperii Edom.* Falso assentur Idumeos non habuisse reges, nisi post Mosis obitum. Nam eorum mentis est in cantico illo quo Moses transitus maris Rubri celebrat: *Tunc conturbati sunt orientes Edom.* Denique ubi dicitur reges plures re-

gnasse in terrâ Edom, antequam Israelites Regem habuerent, seus non est illos regnasse ante Davidis aut Saulis aitatem, sed antequam Israelites excuso servitutis Ægyptiacæ jugo in unius républica corpus aduarentur. Certe Moses ipse Rex appellatur Deuteronom. XXXIII, 5.

6° Nihil obstat quominus Moses scriperit filios Israel comedisse manna quadraginta annis usque dimidientem in terram habitabilem et tangentem fines terræ Chanaan. Nam reverâ per quadraginta annos vivente Moses in desertu manna comedebant Israelite: præterea compertum habebat Moses statim post obtinum sumum introducendos esse Israelitas in terram Chanaan.

7° Mirum nemini videri debet, quod Moses regis Ogi ingentem staturam ex lecti ejus magnitudine probet. Nam estis Israelitarum magna pars regem Ogi vel vivum, vel cæsum spectasset, non tamen, inquit Huetius, omnes videram pueri, senes, femine. Deinde non sive solum etatis Hebreis historiam scriberat Moses, sed presertim eorum posteris, quos ut de portentosa gigante illius mole certiores faceret, lectum ejus prostrare scriptis in Rabbath.

8° Versimile est ea quæ ad calcem Deuteronomii de Mosis interitu et sepulture leguntur ab Josue scripta fuisse, vel esse exordium ipsius libri Josue, quod exinde abstractum fuit atque adjectum Deuteronomio libro quem nocturna diurnâque manu versare debebam Israelite, ut videlicet universis Mosis historiam uno volumine comprehensam haberent.

9° Denique ex istis verbis: *Hæc sunt verba quæ locutus est Moses trans Jordarem*, male colligunt auctorem Pentateuchi versatum fuisse in terra Chanaan. Nam vox hebreæ *Beheber*, quam reddit vulgaris interpres *trans*, significat *in transitu*, quandoque exteriora, quandoque interiora designat. Septuaginta interpres et auctor vulgate editionis idem verterunt *trans Jordarem*, quia habita ratione Palestinae ad quam regionum situs referre solet Judei, campistria Moab trans Jordarem posita erant. Sic nos qui Franciam incolimus hanc absurdè diceremus Clodovacum trans Rhenum gessisse id quod gessisset in Germaniâ, nondum trajecto illo flumine. Harum et similitudinem difficultatum pleniorum solutionem suppeditabant Huetius, Houbigant, auctores *Synopsis Criticorum*, et Biblia a doctiss. Chaisi edita.

Obj. 2°: Falsò diximus nullum in historiâ Judaicâ tempus sese offerre quo sub Mosis nomine Pentateuchus subjici potuerit per frequentissimum libri illius usum quem Iudeorum omnium manibus tritum semper fuisse asserimus. Etenim ex facto quod accidit regnante Josue constat legem Mosis incognitam tunc fuisse regi, sacerdotibus, plebi universe. Res ita narratur IV Reg. XXII, et II Paralip. XXXIV: *Cumque efferten pecuniam quæ illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos librum legis Domini per manum Moysi, et ait ad Saphan scribem: Librum legis inveni in domo Domini, et tradidit ei. At ille intulit volumen ad regem et munitavit ei, dicens... Tradidit mihi*

*Helcias sacerdos hunc librum; quem cum rege presente recitasset, audiretque ille verba legis, scidit vestimenta sua, et præcepit dicens: Ite et orate Dominum pro me, et pro reliquo Israel et Iuda super universis sermonibus libri istius qui repertus est.... At ille, convocatis universis majoribus natu Iuda et Jerusalem, ascendit in domum Domini... et cunctus populus à minimo usque ad maximum; quibus audienter in domo Domini rex omnia verba voluminis, et stans in tribunalibus, percussit sedis coram Domino, ut ambularet post eum, faceretque quæ scripta sunt in volumine illo quod legerat. Hactenus auctor Paralipomenon, cuius in narratione plurima notata digna sunt, 1° Liber legis repertus fuisse dicitur: ergo ante latet ab atque in cognitus erat. 2° Liber ille ab Helcias fortuito casu inventus, statim ad regem deferuntur ut res quedam nova et maximus momenti. 3° Liber ille presente rege recitatur, quia nimis hume needrat videtur aut legere Josias. 4° Postquam rex audit verba legis, obstupuit novitate rei perculsus, et scidit vestimenta sua. 5° Convocatus universus populus, qui legem sibi prius incognitam edicerat, ac sacramento solemnem ad observationem obstringeretur: legem deo prius incognitam, nam, IV Reg. XXII, haec ait Josias: *Magna enim ira Domini successa est contrâ nos, quia non audierunt patres nostri verba libri hujus, ut facerent omne quod scriptum est nobis.* 6° Demum, idque ex maxima notatis sequitur, supponi haud improbatum probat librum legis vel in integrum confectum, vel saltem interpolatum fuisse ab Helcias sacerdote, qui piam hanum fraudem invenit qui Iudeos ab idolatriâ avocaret. Saltem hoc factu disertè probatur nullum aliud in universa Iudea legis exemplar extitisse, preter illud quod in templo reportum est.*

Res. hanc factu suprâ recitati expositionem consecutiones ex eo illatas forsitan valituras esse, si factum illud solitariè atque a ceteris historiae Judaice monumentis, avulsuum consideraretur. Verum cum in dubitate argumentum constet librum legis in omni state usque ad Josiam, et etiam sub impensis principis cognitum, laudatum, et vulgare fuisse, ut potè qui non religionis solum, sed regimini politici et jurisprudentie omnis apud Iudeos codex esset; non palmarum artis criticae leges ita exponi factum unde petitur obiectio, ut ex eo sequatur librum legis tempore Josue omnino incognitum fuisse, si presertim alia ejusdem facti expostio affteri valeat probabilis ceterisque historiae Judaice monumentis consents. Jam vero probabilitas illius facti interpretatio habebitur, si dicatur 1° librum ab Helcias repertum non fuisse vulgare aliquod legis exemplar, sed ipsum Mosis autographum codicem; 2° ingentem hunc regis et populi universi stuporem et admirationem non ex legis ignoratione et obliuione, sed ex quodam reverentia sensu erga pretiosum adeo monumentum profecta esse.

4° Quidam probabile est librum ab Helcias repertum, ipsum fuisse autographum Mosis exemplar. Enimvero Deuteronom. XXXI hac leguntur: *Postquam scri-*

29 CAP. I. DE AUTHENTICITATE, INTEGRITATE ET VERACITATE LIBRORUM VET. TEST. 30

psit Moseys verba legis hujus in volumine atque complevit, præcepit Levitis, dicens... Tolle librum istum, et ponite eum in latere arcæ foderis Domini Dei vestri. Josephus vero auctor est sacrum hunc codicem in templo asservatum fuisse usque ad ætatem impi Massassis, quo regnante, illum una cum arca foderis in locum quemadmodum secretorum translulerunt sacerdotes. Igitur mirum non est si Helcias omnes templi partes, omnia cubicula et sacraria diligenter peristrans, in illud Mosis exemplar paulo ante reconditum inexpectatò incident. Faret locus ipse Paralipom. qui nobis objicitur: *Reperit Helcias sacerdos librum legis Domini per manum Moysi: vox enim illa, per manum Moysi, primigenium exemplar propriâ Mosis manu exaratum indicare videtur.*

2° Ille qui describunt regis ac populi universi stuper, non ortus est ex novitate et ignorantia eorum que in libro legis continebantur, sed ex reverentie sensu quo sacrum illud monumentum prosequi debuerunt: videbant enim sibi audire ipsum Moseum loquente, atque in characteribus manu sua exaratis quadammodo spirantem. Profecto si casu aliquis authenticum Evangeliorum exemplar nobis objiceret, ipse conspicutus codicis virorum apostolicorum manus descripsi fides nostram augeret, novanque oracula Christi auctoritate addere videbatur. Præterea recolenda est lex Deuteronom. XVII, quæ regi praecipiatur ut postquam sederit in sollo regi sui describat sibi Deuteronomium legis in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus levitatem tribus. Huic legi nondum satisfied Josias, quia ab etate Manassias latebat codex Mosis autographus, unde legis Deuteronomium sibi describere regem oportebat. Ut igitur hoc suo officio rex defungeretur, repertum in templo legis volumen ad eum referri curavit Helcias; cumque piissimus princeps diligentissime legisset vaticinia Mosis, qui cunctas abominationes Manassis avi et Amoris patris prædictar, timuit ne suâ ætate ingrerent varia calamitates quas in penam idolatriæ denuntiatis audiebat. Deuteronom. XXVIII, quod omni averteret à se, populunque ad accutriorem legis observationem revocaret, legem integrum ex illo ipso authenticum exemplari palam recitavit, ratus nihil fore idoneum magis excitanda Iudeorum fidic et pietati. Deinde vero ne continuo evanescerent religiosi affectus quos in omnium mentibus lectio hæc spererat, selpsum, populumque universum novo ac solemni sacramento obstrinxit, quod etiam in certis quibusdam rebus adjunctis usurpatum fuisse legimus sub Josue, Josephat, Ezechia, Esdra. Quod vero in objectione dicitur, incognitam hactenus Judæis fuisse legem cuius exemplar mox repertum erat, id minimè probatur fuisse verbis, IV Reg. XXII, magna ira Domini successa est, etc., quin potius ex iis manifesto sequitur legem hanc negligenter quidem ante fuisse, non audierunt... ut facerent, non autem omnino ignorantiam, alias quippe inobedientiam rei non fuisse patres Iudeorum.

Alia permulta objiciunt Bolingbroke, Boulanger, Voltaire, et alii quorum solutio repeti potest ex doctissimo D. Bergier, *Traité dogmatique et historique de la Religion*, et egregio auctore libri inscripti: *Lettres de quelques Juifs à M. de Voltaire.*

ARTICULUS II.
De integritate Pentateuchi.

Non satis est probâsc Pentateuchum esse genuinum Moysis opus, nisi etiam ostendatur illum, ab etate Moysis ad nostram usque, integrum pervenisse. Itaque haec statuimus:

Pentateuchus hodiernus ipsi Mosis codici autographo, in iis saltem que ad rerum substantiam pertinent, similissimus est.

Argumentum primum, *ex perpetuâ et publicâ Iudæorum fide et traditione.* Constat ex supra dictis, nullam in historia Iudaicâ temporis periodum occurrere, in qua Mose veluti Pentateuchi auctor habitus non fuerit. Sed Pentateuchus quem legislator suo tribuebat Iudei, idem erat saltem quod factorum, dogmatum legumque substantiam, qui nunc Iudeorum et Christianorum manus teritur: quodquidem in variis veteris Instrumenti libris non alia facta, dogmata, instituta veluti ex Mosis scriptis depropria laudant, quâm quæ referuntur in PentateUCHO hodierno. Præterea testatur nunc, semperque testati sunt Iudei existare apud se sincerum incorruptum sui legislatoris opus, illique testimonio genitio universæ factum domesticum et gravissimum asseverantis credendum est, nisi indubitate in contrarium argumenta afferantur. At nullum argumentum Deisticum afferunt, nisi quod miracula, id est, fala, ut illi aiunt, incredibilis liber illi continet. Verum hæc sùa argumentatione disputationis leges et controversiae statum intervertunt, idque quod in questione venit, videbunt nulla unquam miracula divinitatis patrata fuisse, veluti certissimum principium assumunt, nec, si constare sibi velint, Pentateuchum solidum, sed etiam universos historiæ Iudaicæ libros veluti spurious et adulteratos rejicere debent, cùm nullus eorum sit qui plurima miracula non refutat. At librorum omnium ex quibus Iudeorum historia constat interpolatio, factum esset quibuslibet miraculis longe incredibilis.

Argumentum secundum, *ex soldi Pentateuchi hodierni inspectio.* Enimvero, si quid genuino Mosis operi prepostero manu assutum fuisse, maxime, ut contendunt adversarii, prodigia in libro Exodi et Numerorum descripta. Atqui miracula haec tam necessariam cum reliquis historiæ illius partibus connexionem habent, adeo ex illis dependentes sunt leges ferme omnes, omnesque ceremonia in Levitico et Deuteronomio prescriptae, ut omnes Pentateuchi libri vel ex integrâ admittendi sint, vel ex integrâ rejiciendi. In illice libris non unum alternum miracula refutari quod ab historiâ narratione, salvâ illius substantiâ divelli queat, sed historia omnis componitur ex continua prodigiorum serie, quam si deinceps genuino

Mosis operi insertam fuisse contendas, nihil fermè superstes quod dicere possis à Mose scriptum fuisse. Praterè, vel miracula illa quibus universa Pentateuchus refertur est post legem ab Israëlis susceptam excoigitata et Mosis libro inserta sunt, vel antequam lex ab Israëlis suscepitur. Si post legem susceptam, dicendum est quā ratione, quo motivo impulsi Israëli legem hanc tam austernam ampliæ sicut : nam admissam fuisse ob miraculorum auctoritatem facile concipitur : at sine miraculis, sine argumentis receptam fuisse, vix ac ne vix quidem intelligi potest. Si verò ante legem admissam prodigia illa inventa et Pentateuchu assuta fuerint, quoniam fabule illa populo non omnino stolidi, neque admodum morigerò persuaderi poterē, et ita quidem ut eam ob causam legi durissimæ ac molestissimæ esse subjecerit?

Argumentum tertium, ex manifesta sententia *oppositæ vanitate et repugnantiæ*. Hū videlicet redeunt momenta omnia quibus in argumento quanto propositionis superioris sunt fuius. Illa enim quam factam aliquando fuisse supponunt adversari librorum Mosaicorum interpolatio neque fieri potuit post editam vulgatamque septuaginta Interpretum versionem, neque post Esdræ obitum, neque dum Esdras viveret, neque post Salomonis regatum, neque eo tempore quod à Mosis temporibus usque ad Davidem intercessit; idque iisdem prorsus rationum momenta demonstratur, quibus sopris confecimus Pentateuchum in diversis illis temporibus subjici ex integro non potuisse. Quinom̄ interpolatio librorum Mosaicorum res videtur multò difficultior, et, si ita loqui fas est, magis impossibilis quam integræ librorum eorumdem suppositio. Enimvero positum est in omnium hominum natura, ut libros unde pendere religionem suam intelligent impensisimè venerantur, atque instar nefandi sacrilegi habent, si quis eos temerare aggreditur: at nota est in primis Judeorum diligens ac propè superstitoris erga libros suos observantia, quorum voces omnes, omnia litterarum elementa studiosissimè enumerata sunt. Quis in animum sibi inducat potuisse aliquem legis exemplaria adulterare, Judeostesque adversari tantum facinus non modò non reclamavisse, sed etiam impostoris consilium adjuvisse, atque in codicis suis retulisse varia additamenta quibus ille primum sincerumque Mosis opus inficerat? Possumus sane homines in religione negotio decipi, falsasque doctrinas aut commentaria facta pro veris et divinis habere; at fieri omniud nequit ut populus universus, ut vel unus homo sibi ipsi lumbis volensque imponat, atque in religione sua partem admittat aliquid cuius falsitatem cognitam perspectamque habetur.

Et certè non hic agitur de libro quodam obsecro vel exigui momenti, qui paucissim tantum hominibus notus esse debuerit, sed de libro publico ad gentes universam spectante, in quo continetur ius omne seu politicum, seu ecclesiasticum: agitur de libro qui juxta legis prescriptum singulis septenies coram populo recitabatur, quem magistratus et doctores quotidie manibus tenebant, quem rex ipse sin-

gulis diebus perlegere, et propriâ manu describere tenetur ex Deuteronomio XVII.

Praterè singulis annis, Judæi varia festa celebrabant quibus in memoriam revocabantur præcipua Pentateuchi facta: apud ipsos vigebant consuetudines et instituta in quibus quodammodo legebatur universa ferè Pentateuchi historia. Quapropter facta Pentateuchi omnium Judeorum animis infixa erant, non solum ob frequenter Pentateuchi lectionem, sed etiam ob auctoritatem monumentorum quibus rerum sub Mose gestarum historia continebatur. Ita jussimodì porr̄ librum interpolari vel in seculo populo universo, vel eodem conciso et approbante aut dissimulante, porsus impossibile erat.

Objecit 1^a: Facile interpolari potuerunt libri Mosaici sub judicis: *Judicium enim c. 2 legitur, prima ipsorum Regiminis initia longo tempore disjuncta fuisse à Josue obitu; et capituli ejusdem v. 7 et 10, dicunt post mortem Josue extinctam fuisse generationem eorum qui *noverant omnia opera Domini que fecerat cum Israel*, aliamque surrexisse quae *eadem non noverat*.* Deinde administrationem, sive religiosam, sive civilem, ad normam legum Mosiacarum exactam non fuisse patet, ex frequenti Judeorum in idolatriam lapsu, ex eorum matrimonii et commercio cum alienigenis, et licentia populi eorum, ut unusquisque quod rectum sibi videbatur hoc faceret, et Domini precepta minime servaret. Atqui in his rerum adjunctis patet nihil obstinatio quoniam, etc. Ergo, etc.

Resp. 1^a: Ergo non solum Pentateuchus, sed et liber Josue supponi debuit. — 2ª Concedamus tentam ab aliquo suppositionem; quia tempore, quibus mediis usus est, ut proles suppositio recuperetur? Quo magis enim depravata et à legi aliena genere erat, eò minus proclivis ad concipientes eos fidel et reverentes sensus quos erga Pentateuchum nunc experitur. — 3ª Inter obitum Josue et prima Judicium initia non satis temporis effluxit, ut penitus oblitterari potuerit memoria rerum à Mose gestarum; enimvero, per generationem que non noverat opera Domini, intelligi debet generatio immediata subsequens eam que prodigiorum Moysis testis oculata fuerat; hoc autem Mosis et Jesus coeva, utpote fida divinorum praecceptorum observatrix, liberos suos scientiam legis et prodigiorum que videbat, informare non omisserat. *Longum autem tempus*, quo Senioris post Josue precepsit dicuntur, Chronologorum optimorum judicio, vicinum exequat, aut salement non multum superat. — 4ª Licet ante regnum zetatem videatur paulo liberius fuisse Hebreæ genit⁹ vivendi modus; non idcirco tamen vel omni Regimine caruit, vel institutum usa est à Mosiacâ lego penitus alienis: non modò enim ad legis observantiam revocabatur ab illis iudicibus qui tune Rempublicam administrabant, sed etiam hinc sibi hereditatum, officiorum, solemnitatumque ordinem repetuisse colligunt ex locis compluribus *Judicium cap. 1, v. 2, c. 15, v. 4, c. 21, v. 49*. Ergo, etc.

Obj. 2^a: Frustra rationes permulta afferuntur quare impossibilis fuerit in quavis actate librorum Mosaicorum

33 CAP. I. DE AUTHENTICITATE, INTEGRITATE ET VERACITATE LIBRORUM VET. TEST.

rum interpolatio: nullum quippe argumentum valet adversus factum certissimum. Atqui interpolatio Pentateuchi in re gravissimam et ad historie substantiam pertinente, factum est certissimum cujus vestigia etiam superant. Enimvero tria habemus Pentateuchi exemplaria æquæ authenticæ, Hebreum, Samaritanum et versionem Grecam regnante Poloniam Philadelpho elaboratam: porr̄ tria haec exemplaria ita differunt in computandis Patriarcharum annis, et mundi aetate usque ad tempora Abrahami determinandā, ut evidens sit corruptus fuisse dedita operā vel duos saltus, vel fortè etiam tres Pentateuchi codices. Illa enim computor diversitas non oritur ex una alteriore lectione variante, quam inducere potuisse characterum similitudinē, sed amanuensium incuria, sed a certo quodam adulterationis consili et veluti systemate proficiuntur. Namque, ut observat S. Augustinus, *de Civit. Dei*, l. 15, c. 15: *Videtur habere quendam, si dic potest, error ipsæ constantiam, nec causa redole, sed industria.* Diximus præterea interpolationem hanc pertinere ad ipsam veritatis historice substantiam. Etenim si Samaritanū computo subscribamus, ab orbe condito usque ad diluvium non effluxerunt anni plus quam 1507: si Hebreos, cui Vulgata nostra concinit, anni intercesserunt 1636; si Graeci denique, annos numeralibus 2324, aut etiam iuxta quedam exemplaria 2262. A diluvio vero usque ad vocationem Abrahami apud Samaritanos anni habentur 1017, apud Hebreos et Latinos 567, apud Gracos 1197. Jam vero tam insigne Mosiacæ chronologie vel in ipsius fontibus, vel in græcæ translatione ex industria vitiate exemplum, omnia jactata Pentateuchi integratæ, etiam exteris in rebus, fundamenta convellit. Namque si involvi aucti sunt Judei in Pentateuchi chronologiam, frustè predicatorum summa illorum erga libros suos veneratio: frustè emumerantur obiecta illati ex compertissima librorum illorum notitia, ex assidua lectione usque quodifiano, ex iminicarum partium affectibus, etc. Nis enim momenta, si quid ponderis habent, efficeretur etiam perverti à Judæis non potuisse Pentateuchi chronologiam.

Respondeo gravissimas et fortè insuperabilem scientie temporum difficultates accessisse ex illa variorum Pentateuchi exemplarium discordia. Ali calculos hebreos, ali graecos, ali nec sine probabilitate argumentis samaritanos approbant. Sunt etiam qui collatis inter se tribus Pentateuchi exemplariis, aliquid ab omnibus mutuantur, atque chronologiam adornant ab iis que in triplici exemplari exhibentur dissimilat. Hinc enata sunt innumeræ ferme chronologiae systemata, quorum quodam ad verum propria accedit, ut expandamus, nec postulat, nec patitur instituti nostri ratio. Ita quippe illam trium Pentateuchi exemplarium discordiam non consideramus, nisi prout interpretari librorum Mosaicorum officere videatur.

Subnascentem exinde difficultatem feliciter solutum se confidit Baccalaureus Joan. Martinus de Prades in famosa illa thesi quam censurâ suâ confixit

(1) Baston, *de Integrit. Pentat.*, obj. 2^a.

Aliam ingeniosamque difficultatis istius solutionem excoigitaverat docilissimus Menochii editor P. Tournequin. Censem illi Hebreos codices non discrepare reip̄sā à Graecis et Samaritanis quibus veram secundæ atatis chronologiam contineri existimat; sieque rem universam exponit caput XI Genesios, quo describuntur Patriarcharum postdiluvianorum generations: iuxta Hebraicæ exemplar, et vulgatam versionem, tribununt Semino anni 100 cum

genuit Arphaxad, alii verò Patriarchis anni 53, 50, 54, etc., cum iis natu sunt filii à sacro scriptore appellati. In quo à Samaritano et Greco differt codex Hebreus, quod illi annos 100 adjicant anno in Ilebro notatis. Contendit porrò Turneminius numerum hunc centenarium qui jam appellatus erat in annis Semí à quo genealogiarum ordo ducitur, in Hebreo codice subtiliter atque adeò revocandum esse, ubi determinantur anni Patriarcharum subsequentium, ita ut pro numeris 53, 59, 54, etc., intelligendi sint numeri 135, 130, 134, etc., qui in Samaritano et Graeco expressi habentur. Hanc porrò dicti illius rationem afferit quod ubi calculi subducuntur, numeros capitulis sepe retinetur brevitatis causa. Si quis, verbi gratia, diceret Ludovicum XIII solium concedisse anno 1610, Ludovicum XIV anno 645, Ludovicum XV anno 715, Ludovicum XVI anno 774, facilius conceperetur numerum millesimum à prima epocha ad alias postea enuntiatas revocandum et adjungendum esse. Cùmque id apprimi intellexisset graci interpretes atque editores Pentateuchi samaritanis, minimè recesserunt à verà hebraicì fontis chronologiâ, sed ut perspicuiti considerente, neve aliquis in errorum induceret compendiosus hæc loquendi ratio, singularum Patriarcharum anni addiderunt, seu postea restituere, rurum numerum centenarium, ubique in Hebrei codicibus subtillegendum erat. Hujus coniectationis commendatio est quod placardis chronologicorum dissidiis, solvendisque difficultatibus quam hic expeditum commode adhiberi posset, et eam reip̄a veluti probabilem admitti Lenglet du Fresnoi, *Tabl. Chronol. Disc. prælim.* Nobis tamen non arridet, primū quia omnino gratuita est, magisq; ob utilitatem quam proper vim argumenti illius inventa; deinde quia in quorundam Patriarcharum, etiam postdiuianorum, annis fallit Turneminius principium; denique quia rationem non reddit diversitatibus que pro tripli exemplari in annis Patriarcharum antediduianorum observatur.

Itaque cum D. Augustino et plerisque interpretibus, ingenue fatemur perturbatos fuisse dedita operi, calculos quibus in variis Pentateuchi codicibus definiuntur anni ab orbe condito usque ad Abrahæ vocacionem clapsi. Attamen veri negquam simile nobis videatur, id sacre Scriptura integratim sollicitandi animo attentatum fuisse. Nefarium hujusmodi consilium nimis certè abhorret ab eā pietate et veneratione, quā Judai libros saos semper prosecuti sunt. Sed multo probabilius est, principio inductum fuisse leve aliquod discrimen variantibus in diversis exemplaribus loci ejusdem lectionibus: additus est, verbi gratia, veris Patriarchæ alicuius annis numerus centenarius, aut si malueris, ab eis detractus est. Sciohū aliquis in exemplar minis accuratam incidens, mecum veluti antiquam et sinceram lectionem admisit: preterea observans etates quibus Patriarchæ filios suscepisse dicuntur, non jā sibi satis similes esse; forte etiam annum afferens præjudicis circè rem chronologicam occupatum, reliquos numeros deprava-

vavit, ut a numero primis corrupto minus distarent, siue sum Mosi chronologiam restituisse se existimavit, cum tamen eam mirum in modum perturbaisset; qui error ab unico exemplari in alia que ex eo descripta fuerunt facile manavit. Illud unanimitate admittunt Chronologi nostri, eti aliquid diversa circa veriorum textum opinantes. Nem̄p; qui ab Hebreo computo recedunt, alium littaram, quā ut signo numerario Judai ad exprimentum numerum centenarium vobebant, in antiquis exemplaribus fuisse amanuens incurrī alteratam aut transpositam in aliquorum Patriarcharum ætate; errorem illum ab aliis transcriptoribus auctum, propagatum, et ad ceterorum Patriarcharum atatem extensem fuisse; sed correctum à LXX Interpretibus, tum ex traditione gentis, tum ex accutioribus exemplaribus. Qui verò gentis, LXX Interpretatione rejecint, temeraria correctionis insimulat, non ipsos Interpretates, sed illum forsitan qui primus exemplar in Ptolomæi bibliotheca asservauit exscriptis: nimirum aut gentem suam antiquitate venerabiliorē apud Grecos efficeret studuit; aut (quod consit S. Aug.), ne tantus vita patriarchalis annorum numerus Grecis incredibilis videbatur, voluit cum de annis mensuris seu lunaris intelligi posse; itoque centenarium addidit atali quā genuisse dicuntur, ut puberes censerentur; v.g., cum Adam, natus tantummodo lunares annos 150, Seth gigante non potuisse (quia 150 anni lunares ad summum 15 solares annos constitutum), idecir̄ predictus amanuens centum annos ante generationem eius atati addidit, ut tempore generationis annos 23 habuisse et proli suscipiente per invenirent. Idem aut simile correctionis motu ex cogitare debent, quibus non arridet calculus samaritanus. Ex quo sequitur sentire omnes inscitiam ac temeritatem potius quā impietatem eas diversitas peperisse. Contrà verò novorum dogmatum, aut factorum, aut novarum legum insertio, non nisi mala fide et apero Scripturas intervertendis contulit, attarent potuisse: ergo unum est altero longè repugnantius.

Verum quoque modo res contingit, ab illius interpolationi exemplo male inferunt Deiste, in aliis etiam robur gravioris momenti, vitiari potuisse Pentateuchum. Nam 1° in ceteris omnibus quo ad historię vel doctrina summam attinent, consentanei codices omnes Hebrai, Greci, Samaritani. Is porrò consensus omnem cuiusvis interpolationis suspicitionem excludit. Etenim liber valutissimum non ita nebulous alicius artificio corrumpi potest, ut nullum prorsus exemplar adulterationis labem effugiat, nec sāne omnes ad unum qui tunc extabunt codices in potestatem falsarii venire potuerunt. At si vel unum exemplar falsarii diligenter felicit, quoniam ex illo plurima deinceps protocol dubio descripsi fuisse, varia diversasque in variis exemplaribus lectiones deprehenderemus, prot deprehendimus in iste Genesios locis quibus Patriarcharum anni computantur. Et certè, si computorum chronologicorum discordia argumentum est interpolatum fuisse in aliquot exemplaribus sinceram Mosis

chronologiam; exemplarium omnium in reliquis capitulo consensio, argumentum est ceteras Pentateuchi partes interemerat ad nos pervenisse.

2° Chronologia adulterationem non impetas peperit, sed inscrita et temerata, ut modo exposuimus; at ceterarum Pentateuchi partium, historia doctrinæ integritas sollicitari non potuisse, nisi ab eo qui impium sacras Scripturas violanti consilium inisset, quod consilii genus in eisquam annum incidere, atque à fortiori ad felicem exitum adduci potuisse nemo sibi persuaderet.

3° Demùn respectu Judeorum longè gravioris momenti erat factorum legumque quibus totius gentis historia et religio continerantur integritas, quibus annorum quorundam, quibus immutatis et corruptis, nulla pars publica vel religiose rei nutabat: atque idecir̄ pauci omnino, aut fortè etiam nulli ad ea Genesios loca mentem appellent, quibus series temporum describuntur. Quæ quidam loca viris quibusdam eruditis et curiosis rerum veterum indagatoribus pretiosissima videri possunt, minime tamen necessaria erant ad perfectam historię ac legis iudeicae intelligentiam. Nec præterea nobis excidere debet discrimen illud inter diversas Geneseos chronologias esse annorum duntur, non verò factorum. Codex Samaritanus et versio Greca nullum factum referunt quod in Hebreo codice non legatur: illi plures, iste pauciores annos numerat intra quos res prorsus easdem evenisse omnem consentiant. At certè historica veritas substantiam constituent facta, non anni eventuum steriles, maximè tam remotis temporibus.

ARTICULUS III.

De veracitate Pentateuchi.

4° Quæ in Pentateuco leguntur, alia sub auctoris oculis et ipsa quā scriptis aitatem contingunt; alia verò ante eis aitatem: hæc in Genesi, illa in quatuor aliis libris continentur.

5° Ad finem quem impresentiarum intendimus, videbilem divinitatis religionis iudeicae demonstratiōnem, strictè agendo satis esset factorum, que in Exodo et posterioribus libris continentur, demonstrata veritas: cùm tamen Geneseos historiam pro certa jam habuerimus (part. terciā de primavera religi.), ei habitu sinus infra, ejus fidem stabilire non negligimus. Itaque sit

ASSERTIO PRIMA. — *Certa sunt facta quæ in Genesi narrantur.*

Prob. *Certa est historia quam scribit auctor domesticus, fere oxstante, factorum optimè garitus, verax, extranicisque historicis valde consentaneus: atqui sic se habet Moyses, auctor Genesos.* — 1° Res domesticas narrat, non sue gentis tantum, sed sua familie proprias; narrat, inquam, in ipso familie sint, fratribus non modo non reclamantibus, sed certam fidem suministrare reverentiam exhibentibus. — 2° Fere coetaneus: licet enim inter Moysen et eventum antiquissimum, scilicet creationem, cœlumxerint ad minus anni bis mille quingenti; non tamen ex illo annorum, benè verò ex generationum numero aestimanda est eventum proximitas: atqui hinc sequitur non multò magis Moyses ab origine mundi distitisse, quam di status nos, v.g., ab initio Henrici IV. Nam iuxta consuetam hodiernæ vite durationem, intra ducentos annos vident quinque generationes: atqui non plures ab Adamo ad Moysen numerantur: Moysis enim patet diu cum avo suo Levi conservatus erat, hic verò cum Isaac; porrò Isaac Sem, filium Noe, viderat; Noe Mathusalem per sexcentos annos; Mathusalem verò ducentis annis Adami comes et conviva fuerat; hinc Adam faciliter potuit nepotes edocere ea quæ de creatione recicerat; Noe, qua de diluvio; Abraham, qua vocationem suam et propria divina spectabant. Ergo, etc. — 3° Facta apprime nōesse debuit; quippe cui præstò essent omnia adipiscende veritatis auxilia... 4° Traditionis orationis, cujus eō major censor debet auctoritas, quod ex modo dictis recens erat; quod apud familiam continuis Dei beneficiis nobilitatam, cum ipso Deo foderatam, et ad servandum religionis depositum electam, religiosissima omnium memoria servari debuerit. Addi homines, et praesertim senes, nativā proportionē esse laudatores temporis acti; vix alia fuisse de quibus parentes cum filiis colloquerentur, cum solis hisce factis tota fere contineretur historia, et curia foret artium et scientiarum supelix... 2° Non deficit traditio scripta; si (quod valde probabile est), adfuerit memorialia, praesertim ad epocham eventuum, Patrum aitatem et generationem seriem servandam, que apud familias scriptis mandata custodirentur... At 3° saltem adhuc scriptura aquivalens canticorum usus; hisce minime temporibus apud Judeos et alias etiam gentes in commendationem factorum memorabilium mos erat carmina condere, quæ in festis publicisque conventibus decantarentur, que fūi a patribus edicserent, enjusmodi duo meminit Moyses, et alia plurima verbis tantum initialibus quasi populo satis nota laudat Numer. cap. 21, v. 14, 17, 18, 27 et alibi... 4° Moyses etiam adjuvari potuit monumentis et signis publicis; adhuc visebatur Arca diluvii insigne; erat in usu circumcisio federis cum Deo initi testimonium; ostendebatur loca in quibus Patriarchæ tenuitor fixerant; poterit quis effoderit; altaria super quæ Deo literabant; sepulcrum in quibus conditi jacebant: quin imò ipsa illorum nomina ad indolem, ad aliquam nativitatem aut vite circumstantiam referabantur; Noe enim, Abraham, Isaac, etc., sunt nomina totidem significativa. Ergo 3° res sibi compertas loquebatur Moyses. — 4° Verax. Res narrat ingenio et simplici stylo, sine ullā specie vanitatis; nihil adulterationem, vindictam, detractionem et parium studium sparat; ab omni animi commotione alienus, nec laudibus extollit; Abraham, Isaac, Josephi sanctitatem ac pietatem facinora; nec culpas dissimilat, invidiam Esai, conjurationem undecim fratrum in Josephum, Simeon ac Levi perfidiam et crudelitatem, incestum Ruben et maledictionem quā percussit cum patre morti proximus, turpe flagitium Jude cum Tha-